

לעתיד לבוא יקיימו ישראל המצוה ללמד תורה לגרים של אומות העולם!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

כ (יב): "לכן לא תביאו את הקהל הזה", שהוא לטובתם של ישראל כדי שלא יבנה משה את בית המקדש, כי אם היה משה רבינו בונה בית המקדש לא היה נחרב אף פעם, ואז לא היה הקב"ה שופך חמתו על העצים ועל האבנים כי אם על ישראל ח"ו. נמצא לפי זה כי אם היה משה רבינו נכנס לארץ ובונה בית המקדש, היה מוכרח להיות התיקון השלם כי בית המקדש לא היה נחרב.

לעתיד לבוא ילמדו ישראל תורה למלאכי מעלה

ועתה בא וראה מה שמצינו ב"חתם סופר" על התורה (פרשת וירא דף נט: ד"ה וירא), שלא נסתפק בכך שנקיים המצוה ללמד תורה לגירי אומות העולם, שהרי בסופו של דבר אחרי שיתגייירו וילמדו תורה כבר לא יהיה למי ללמד, לכן הוא מחדש כי לעתיד לבוא ילמדו ישראל תורה למלאכי מעלה.

ומביא הוכחה לכך ממה שכתוב (במדבר כג כג): "כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל". ופירש רש"י: "עוד עתיד להיות עת כעת הזאת, אשר תגלה חיבתם לעין כל, שהן יושבין לפניו [לפני הקב"ה] ולומדים תורה מפיו, ומחיצתן לפני מלאכי השרת, והם [מלאכי השרת] ישאלו להם מה פעל אל".

על פי האמור הוא מיישב בדברי קדשו מה שמצינו אצל אברהם אבינו (בראשית יח א): "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום". ופירש רש"י: "כחום היום, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא מלאכים עליו בדמות אנשים". ומבאר ה"חתם סופר" הטעם שסיבב הקב"ה שיבואו אליו מלאכי מעלה:

"נראה לי רמז, לעתיד לבוא כחום היום, יוציא חמה מנרתיקה וליהט הערביים היום הבא בוער כתנור, ויצטערו ישראל שלא יהיה להם למי ללמוד, כי חסידי אומות העולם כבר נעשו גרים גרורים, ורשעיהם יהיו נפלטים בחום היום, ויבואו מלאכים וישאלו לישראל (במדבר כג כג) מה פעל אל, וילמדו עם המלאכים אורחות ה'".

ביאור דבריו הקדושים, על פי המבואר במדרש (ב"ר מח ח): "כחום היום, לכשיבוא אותו היום שכתוב בו (מלאכי ג יט) כי הנה היום בא בוער כתנור". מבואר מזה כי מה שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, הוא רמז על הגאולה העתידה שיוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, כדי להעניש את הרשעים בתנור בוער. וזהו שנינו בגמרא (נדרים ח:): "אין גיהנם לעולם הבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה".

לפי זה מבאר ה"חתם סופר", כי מה שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה היא בבחינת הכנה לקראת הגאולה העתידה, שיוציא חמה מנרתיקה כדי לשרוף את הרשעים, והצער שנצטער אברהם אבינו שפסקו אורחים לבוא אליו, הוא רמז על לעתיד לבוא שיצטערו ישראל

"והנה זה יותר מארבעים שנה תלי"ת שלא נתבטלה ישיבה מעל שולחני אפילו יום אחד".

"כי עיקר טובתו של אדם להטיב לאחריו וללמד דעת לאחרים, ולעתיד לבוא אשר (ירמיה לא לג) לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו', כי כולם ידעו אותי וגו', יהיה עיקר טובתינו ללמד עם אומות העולם אשר יבואו ויאמרו (ישעיה ב ג) לכו ונלכה באור ה' ויורנו מדרכיו.

והנה משה רבינו ע"ה חשב אז שיעבור את הירדן, ואי היה נכנס לארץ ישראל היה אז עולם התיקון, והיו כולם יודעים את ה', על כן ביקש מיתרו שילך עמם, כדי שיהיה להם גר צדק שיוכלו להטיב עמו ללמדו אורחות ה'. וזה שאמר, והיה מן הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו, רצונו לומר אחד המיוחד מהטובות הגדולות שייטיב ה' עמנו, הוא שנזכה להטיב לו, כי זולת זה אין חפץ בכל הטובות".

והנה מה שכתב כי אם היה משה רבינו נכנס לארץ ישראל היה אז עולם התיקון, נראה שכוונתו לדברי המקובל האלקי בעל "מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן כ), הטעם שלא נכנס משה רבינו לארץ ישראל, כי אם היה נכנס הרי היה בונה את בית המקדש, ומאחר שלא שלטו האויבים במעשה ידיו של משה, לא היה בית המקדש נחרב אלא נשאר קיים ועומד, ובלשון קדשו:

"טעם שני למה הוצרך משה להיות קבור בעבר הירדן, על דרך הגמרא (סוטה ט). דרש רבא מאי דכתיב (תהלים לג א) לישירים נאוו תהלה, אל תקרי נאוו אלא נוה, אלו משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשי ידיהם. ונמצא אלו היה נכנס משה לארץ ישראל ונבנה המקדש על ידו, לא היו יכולין השונאים לשלוט במעשה ידיו, והיה מוכרח לשפוך חמתו על ישראל ולא על עצים ואבנים".

וכן כתב ב"אור החיים" הקדוש פרשת חקת (במדבר כ ח ד"ה ואחר שמצאנו), ביאור העונש שנענש משה רבינו במי מריבה (שם

יקיימו ישראל מצוה זו ללמד תורה לאחרים, על פי מאמר הנביא (ישעיה ב א):

"הדבר אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלם, והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים, והלכו עמם רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם".

מעתה יש לומר כי לעתיד לבוא יקיימו ישראל מצות לימוד תורה לאחרים, על ידי שילמדו תורה לגרים של אומות העולם אשר יבואו ויתחננו שיוורנו להם דרכי ה', ובלשון קדשו:

"ונראה לי כך, דלעתיד לבוא כתיב כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם. ונראה לי מכל מקום לא יבטל מצות ולמדתם את בניכם, כי על כל פנים יתקיים אצל תלמידים, והיינו מאומות העולם האומרים לכו ונלכה בית אלקי יעקב ויורנו מאורחותיו".

משה חשב שיכנס לארץ וישלים התיקון

על פי האמור הוא מוסיף לבאר ב"דרשות חתם סופר" (ח"א דף יח טור ג) מה שהפציר משה ביתרו שיצטרף לבוא עם כל ישראל לארץ ישראל, כי משה רבינו חשב אז שיוזכה להיכנס לארץ ישראל, ואם היה נכנס לארץ היה בונה בית המקדש והיינו זוכים לתיקון השלם של הגאולה העתידה, על כן הפציר ביתרו שהיה ראש לגירי צדק שיבוא לארץ ישראל, כדי שיוכל ללמדו תורה גם אחרי שיוזכו בארץ ישראל לתיקון השלם של הגאולה השלימה, והרי הדברים בלשון קדשו:

בפרשתינו פרשת בהעלותך (במדבר י כט): "ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דיבר טוב על ישראל, ויאמר אליו לא אלך כי אם אל ארצי ואל מולדתי אלך, ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעינים, והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך".

ב"דרשות חתם סופר" (ח"א דף יח טור ג) מצינו חידוש גדול בביאור הענין, מדוע השתוקק משה רבינו כל כך והפציר ביתרו חותנו, שיצטרף אל ישראל לבוא עמהם לארץ ישראל, על פי יסוד גדול שחוזר ונשנה במשנתו הטהורה, כי תכלית המצוה של לימוד התורה הוא להשפיע מתורתו לאחרים בבחינת "ללמוד וללמד".

ואכן נאה דורש ונאה מקיים העיד על עצמו (דרשות חתם סופר ח"א דף טא טור ג): "והנה זה יותר מארבעים שנה תלי"ת [תהלה לאל יתברך] שלא נתבטלה ישיבה מעל שולחני אפילו יום אחד". ומה נפלאים הם עדות בנו רבי שמעון סופר זצ"ל, אשר העיד בהקדמתו "פתוחי חותם" על שו"ת "חתם סופר" (חלק יורה דעה):

"מיום היותו בן י"ח שנים עד היותו בן ע"ח, לימד תורה ברבים כשישים שנה, ושמעתי מפיו הקדוש, מיום אשר החל ללמוד עם תלמידים, לא עבר עליו יום בשנה שלא לימד תורה ברבים חוץ מתשעה באב, גם בליל יום הכפורים התאספו אליו העדרים, ולימד אותם סדר עבודת יום הכפורים בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו".

איך יקיימו לעתיד לבוא המצוה ללמד תורה

לאור כל זה נוכל להבין מה שנתיעגג ה"חתם סופר" ליישב במשנתו הטהורה, איך יקיימו ישראל לעתיד לבוא המצוה הגדולה ללמד תורה לאחרים, שהרי מקרא מלא דיבר הנביא (ירמיה לא לג): "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה', כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם נאום ה'", הנה כי כן איך יקיימו ישראל המצוה ללמד תורה לאחרים.

ואכן ב"דרשות חתם סופר" (ח"ב דף רנג טור ד ד"ה כל דכפיו) הוא מזהיר אותנו, למחר ללמד תורה לאחרים כל עוד שיש בידנו לקיים מצוה זו, והוא מפרש בזה בהגדה של פסח (הא לחמא עניא): "כל דצריך ייתי ויפסח", כל עני בדעת יבוא ונלמדו נפלאות ה' שפסח על בתי בני ישראל, ומפרש הטעם: "השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין", אם כן כבר לא נוכל לקיים מצות לימוד התורה לאחרים, על כן נמחר ללמד תורה לתלמידים בגלות לפני הגאולה העתידה.

אולם ב"דרשות חתם סופר" (ח"א דף יז טור א ד"ה ובזה) מבאר ה"חתם סופר", איך

שאין להם אורחים כדי ללמדם תורה, לכן שלח אליו הקב"ה מלאכי מעלה בדמות אנשים כדי שילמדם תורה, ובכך עשה הכנה שלעתיד לבוא ילמדו ישראל תורה למלאכי מעלה.

"אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת"

אחרי שזכינו לראות כמה חשובה היא המצוה ללמד תורה לזולתו, דבר בעתו מה טוב להרחיב בענין זה על פי מה ששינינו במשנה (אבות פ"ב משנה ח): **"רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ושמאי, הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת"**.

ופירש ב"מדרש שמואל" וב"עבודת ישראל" להמגיד הקדוש מקאזניץ זי"ע (אבות שם) הכוונה בזה, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק את הטובה של תורה זו שלמדת לעצמך, אלא אתה חייב ללמדה לאחרים, **"כי לך נוצרת"**, שעיקר יצירתו של אדם בעולם הזה הוא רק כדי שישפיע מתורתו לאחרים, כי כן הוא סדר הבריאה בבחינת (ישעיה ו ג): **"ומקבלין דין מן דין"**, שכל אחד משפיע לחבירו וחבירו לחבירו.

מוסיף ה"עבודת ישראל" כי ענין זה שהאדם נברא רק כדי ללמד, רמוז בפסוק (איוב ה ז): **"כי אדם לעמל יולד"**, שכן לעמ"ל הוא ראשי תיבות ל**למוד על מינת ללמד**, ולכן יפה אמר רבן יוחנן בן זכאי: **"אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך"**, כלומר אל תחזיק את התורה שלמדת לעצמך, **"כי לך נוצרת"**, שהרי עיקר יצירתו של אדם הוא כדי שילמד מתורתו לאחרים עכדה"ק.

"תורה ללמדה זו היא תורה של חסד"

ויש להוסיף תבלין בביאור דברי רבן יוחנן בן זכאי: **"כי לך נוצרת"**, על פי מה ששינינו בגמרא (סוכה מט:): **"מאי דכתיב (משלי לא כו) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה, וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד, אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד, איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד"**.

והנה כאשר נתבונן נראה שיש קשר אמיץ בין שני הפירושים בגמרא, כי מי שעוסק בתורה לשמה משום שכל רצונו לעשות נוח רוח ליוצרו, אינו דואג ללמוד תורה רק לעצמו, אלא גם מלמדה לאחרים כדי להגדיל כבוד שמים, נמצא כי העוסק בתורה לשמה, הרי זה בבחינת תורה של חסד מכיון שהוא מלמדה לאחרים.

ויש לומר כי זהו הפירוש של **"תורה לשמה"**, כי **"תורה"** פירושה הוראה בלשון נוכח, כאדם שמצווה לחבירו בלשון נוכח תוֹרָה, כלומר תורה ממה שלמדתך גם לאחרים, לכן מי שאינו דואג רק לעצמו, אלא מלמד מתורתו לאחרים הרי זה בבחינת **"תורה לשמה"**, כלומר שעוסק בתורה **"לשמה"** כדי למלא מה שרמוז בשמה תוֹרָה.

נקדים עוד מה שפירש רש"י (בראשית א א): **"בראשית ברא אלקים, ולא אמר ברא ה', שנתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיבי ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים"**. מבואר מזה שאין העולם יכול להתקיים במדת הדין בלי מדת החסד, גם ידוע מאמרם (מגילה יב:): **"במדה שאדם מודד בה מודדין לו"**.

נמצא לפי זה שאם האדם מלמד תורה לזולתו בבחינת **"תורת חסד"**, כי אז במדה שאדם מודד מודדין לו שיתנהג הקב"ה גם עמו

במדת החסד, ועל ידי זה הוא יכול להתקיים בעולם הזה, כמו שאנו אומרים בברכת אבות: **"מכלכל חיים בחסד"**, אבל אם אינו רוצה ללמד תורה לאחרים שאז התורה אינה של חסד, כי אז מדה כנגד מדה אין הקב"ה מתנהג עמו במדת החסד כי אם במדת הדין, ואז אינו יכול להתקיים בעולם הזה.

הנה כי כן זהו שאמר רבי יוחנן: **"אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך"**, אל תחזיק לעצמך את התורה אלא תלמדנה לאחרים בבחינת **"תורת חסד"**, ומפרש הטעם: **"כי לך נוצרת"**, שהרי עיקר יצירת האדם

להתפלל ביחיד תפלות מוסף בשלש שעות הראשונות, כי מאחר שהוא זמן של דין שמא יעיינו במעשיו וידחו את תפלתו, מקשה על כך בגמרא מדברי רב יהודה אמר רב (שם ג:):

"שתים עשרה שעות הוי היום, שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שרואה שנתחייב עולם כלייה, עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים, רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר לויתן זה יצרת לשחק בו".

חתם סופר: "והנה זה יותר מארבעים שנה תהלה לאל יתברך שלא נתבטלה מעל שולחני אפילו יום אחד"

חתם סופר: מאחר שלעתיד לבוא ידעו כולם את ה', איך יקיימו ישראל המצוה הגדולה ללמד תורה

לעתיד לבוא ילמדו ישראל לגרים של אומות העולם, אשר יבקשו מישראל ללמדם דרכי ה'

משה רבינו ביקש מיתרו לבוא לארץ ישראל, כי חשב שיזכו לתיקון השלם אשר אז ילמדו תורה לגרים

התורה מצד עצמה היא דין כמאמרם: "תורה דכתיב בה אמת... אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין"

על כן צריך ללמד תורה לאחרים שהיא בבחינת: "תורה של חסד", כדי להמתיק הדין של התורה

"חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה", כי אינם ממתיקים הדין

"הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן", כדי שכולם ילמדו תורה לזולתם

הרי מבואר כי בשלש שעות הראשונות אין הקב"ה דן את כל העולם אלא יושב ועוסק בתורה, ומתרחץ הגמרא בתירוץ השני, כי הן אמת שבג' שעות ראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה, בכל זאת: **"תורה דכתיב בה אמת, דכתיב (משלי כג כג) אמת קנה ואל תמכור, אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, דין דלא כתיב ביה אמת הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין".**

נמצינו למדים מזה יסוד גדול בענין עסק התורה, כי התורה עצמה שנקראת **"אמת"** היא בבחינת דין גמור, עד כדי כך שבג' שעות הראשונות כאשר הקב"ה יושב ועוסק בתורה, אין הקב"ה עושה בהם לפנים משורת הדין. אך יש לתמוה על זה, וכי יעלה על הדעת שכאשר איש ישראל עוסק בתורה שנקראת אמת, הוא מעורר על עצמו את הדין שאין בה לפנים משורת הדין, הלא מקרא דיבר הכתוב במעלת עסק התורה (משלי ג טז): **"אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד"**.

וכבר הרגיש בכך ב"יערות דבש" להגר"י אייבשיץ זצ"ל (ח"ב דרוש יד ד"ה והנה בענין מזון), ותירץ בלשון קדשו:

"ואמרו תורה כתיב ביה אמת, אין עושה לפנים משורת הדין, והיינו כשאין אנחנו עושים לפנים משורת הדין, אבל כשאנחנו עושים

לפנים משורת הדין, זהו הדין לאמיתו לגמול גם כן אתנו לפנים משורת הדין, ולכך אמרו (ב"מ ל:): **שחרבה ירושלים בשביל שלא הלכו לפנים משורת הדין והעמידו דבריהם על דין תורה, ולכך הקב"ה עשה בהם בדין"**.

על ידי שמלמד תורה ממתיקים דיני התורה

על פי דרכו בקודש במסילה נעלה לבאר ענין זה ביתר שאת, כי מטעם זה אכן חשוב כל כך ללמוד תורה על מנת ללמד, כפי שלמדנו פירוש המשנה: **"אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת"**, כי היות שהתורה מצד עצמה שנקראת אמת היא דין גמור, על כן מוטלת עלינו החובה ללמדה לאחרים שזהו מעשה של חסד גמור, ועל ידי זה אנו ממתיקים את הדינין של התורה שנזכה מדה כנגד מדה להנהיגת החסד לפני משורת הדין.

הנה כי כן זהו שדרשו בגמרא על הפסוק: **"פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה..."** תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד", כי אם אינה מלמדה הרי התורה מצד עצמה אינה של חסד אלא דין גמור, ורק אחרי שמלמדה לאחרים היא נעשה בבחינת **"תורת חסד"**, כי דיני התורה נמתקים על ידי החסד שמלמדה לאחרים.

ועתה בא וראה כי על פי האמור יומתק להבין מה ששינינו בגמרא (תענית ז:): **"אמר רב נחמן בר יצחק, למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים, והיינו דאמר רבי חנינא, הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן"**. הביאור בזה, כי היות שהתורה מצד עצמה הא דין גמור, אלא שעל ידי שמלמדה לאחרים שזהו בבחינת חסד הרי הוא ממתיק הדין של התורה.

מעתה בשלמא הרב שמלמד תורה לתלמידיו הרי הוא ממתיק הדין של התורה, אך מה יעשו התלמידים החדשים שבאים ללמוד תורה אצל הרב, ועדיין אינם בגדר ללמד תורה לאחרים, כי אם רבי לא שנה רבי חייא מנין, וכי יעלה על הדעת שעל ידי שהם באים ללמוד תורה, ימשך ח"ו עליהם הדין מהתורה שנקראת אמת, וכן כאשר אדם לומד בחברותא עם החברים שלו, איך יעלה על הדעת שנמשכים עליהם הדינים בשעת עסק התורה.

אך לפי האמור הכל על מקומו יבוא בשלום, כי מטעם זה קבע הקב"ה בשעת מתן תורה יסוד גדול בענין עסק התורה: **"הרבה למדתי מרבותי, ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכולן"**. נמצא לפי זה שבכל דרך שאיש ישראל עוסק בתורה הרי הוא משפיע מתורתו לאחרים, כי אם הוא עוסק בתורה עם חבר, הרי הם משפיעים תורה זה לזה יותר ממה שמקבלים מרבותיהם, זאת ועוד שהרי אפילו התלמיד משפיע יותר לרבו ממה שרבו משפיע לו כי **"מתלמידי יותר מכולם"**, ועל ידי זה נמתקים דיני התורה כי כל אחד יש בכוחו להשפיע מתורתו לאחרים.

אמנם כל זה הוא רק אם הוא עוסק בתורה לפחות בשנים, דהיינו או רב עם תלמידו, או שני חברים, כי אז מובטח להם שהם משפיעים זה לזה כאמור, אבל כאשר תלמיד חכם עוסק בתורה בלבד הרי אינו משפיע מתורתו לאף אחד, וזהו שאמר עליו הנביא: **"חרב אל הבדים ונואלו, חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה"**, כי הם ממשיכים על עצמם דין גמור מהתורה שנקראת אמת, וההמתקה היא רק כאשר מלמדים את התורה לאחרים.